

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ

૨૯મું જ્ઞાનસત્ર

શ્રી સર્વસાધારણ માનવ સેવા ટ્રસ્ટ, મગરવાડા

૨૩-૨૪-૨૫ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૬

એન. ગોપી
(પરિચય)

રમણીક સોમેશ્વર

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ

ગોવર્ધનભવન, આશ્રમમાર્ગ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮

ફોન : ૨૬૫૭૬૩૭૧, ૨૬૫૮૭૮૪૭

વેબસાઈટ : www.gujaratisahityaparishad.org

ઈ-મેઈલ : gspamd@vsnl.net

કવિતાના સર્જનના આધારો

૨૮મું જ્ઞાનસત્ર

© MkoMkAñhý {kIkõ Mkuçk xõMk, {kñhõçk

૨૩-૨૪-૨૫ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૬

એન. ગોપી

(પરિચય)

૨મણીક સોમેશ્વર

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ

ગોવર્ધનભવન, આશ્રમમાર્ગ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮

ફોન : ૨૬૫૭૬૩૭૧, ૨૬૫૮૭૮૪૭

વેબસાઈટ : www.gujaratisahityaparishad.org

ઈ-મેઈલ : gspamd@vsnl.net

કવિતા એ કળા છે, અને કળાનું મુખ્ય કાર્ય સત્યનું સૌંદર્ય અને સૌંદર્યનું સત્ય ઊંડી હૃદયોર્મિથી દર્શાવવાનું છે. અર્થઘનત્વ. ચિંતન, કલ્પનાનાં ઉક્રયન, ઉપમા આદિ અલંકાર એ બધાં માત્ર કવિતાનાં ગૌણ અંગો છે. કવિતામાં સૌંદર્ય અને સત્ય (જે બન્ને પણ એકમેકના પર્યાય જેવાં છે) એ બન્નેની સ્થાપનાનું જ મુખ્ય કાર્ય છે. અને એ સત્ય સૌંદર્ય તેના સુંદર સ્વાભાવિક દેહમાં એટલે પદ્યમાં સાંગોપાંગ ઊતરે તેમ કવિએ પોતાનું કવન કરવાનું છે. આજ સુધીના બધા કાવ્યશાસ્ત્રીઓએ અને મહાવિવેચકોએ એ જ મુખ્ય વસ્તુ પર ભાર મૂક્યો છે. માટે જ હું વારંવાર કહું છું કે પ્રતિભાને નામે તેમ જ અર્થઘનત્વ ને ચિંતનને નામે જે નવા નવા ફતવાએ કેટલાક કવિઓ અને તેમના મિત્રવિવેચકો માત્ર પોતાની અધૂરી શક્તિઓનો બચાવ કરવા વખતોવખત બહાર પડે છે તે કવિતાના ખરા સ્વરૂપને તેમ જ તેના વિકાસને હાનિકારક છે.

— અરદેશર ફરામજી ખબરદાર

કવિતામાં માટીની સુગંધ લઈને આવતા તેલુગુ ભાષાના અગ્રણી કવિ એન. ગોપી

રમણીક સોમેશ્વર

“લખું છું સમયના પૃષ્ઠો પર
કાલાતીત શાહીથી.....”

પોતાની કવિતામાં આવું કહેનાર એન. ગોપી તેલુગુ ભાષામાં સર્જન કરતા સુપ્રસિદ્ધ ભારતીય સર્જક છે. ગણમાન્ય કવિ હોવાની સાથે સાથે તેઓ નિબંધકાર, સંશોધક, વિવેચક, અનુવાદક, શિક્ષણવિદ્, કટારલેખક આદિ આદિ ઘણું બધું છે.

કવિ એન. ગોપીનું નામ હવે આપણા માટે અજાણ્યું નથી રહ્યું. એમના ત્રણ કાવ્યસંગ્રહો ગુજરાતીમાં અનુવાદ પામ્યા છે અને એ દ્વારા આપણે એમની કવિતાથી સુપરિચિત છીએ.

તેલંગણા પ્રાંતના નલગોંડા જિલ્લાના ભુવનગિરિ ગામમાં એક નિરક્ષર પરિવારમાં તા.૨૫ જૂન, ૧૯૪૮ના રોજ એમનો જન્મ. મૂળ નામ તો ગોપાલ પણ કવિનામ ‘ગોપી’ જ લોકજીભે રમતું રહ્યું. છેલ્લા પાંચ દશકથી તેઓ

સાતત્યપૂર્વક સાહિત્યસર્જન કરતા રહ્યા છે.

નાની વયે જ શિક્ષક અને કવિ થવાનું સ્વપ્ન એમની આંખો જોતી થયેલી. તેથી તો મેટ્રિક પછી એન્જિનિયરિંગમાં મળેલો પ્રવેશ જતો કરી આર્ટ્સના અભ્યાસક્રમમાં જોડાયા. સુવિખ્યાત કવિ સી. નારાયણ રેડ્ડી તરફ તેઓ પ્રારંભથી જ આકર્ષાયેલા, પછી તો એમની જ નિશ્રામાં એમ.એ. સુધીનો અભ્યાસ કરવાનું એમને થયું. સાહિત્ય જગત જાણે છે કે શ્રી સી.નારાયણ રેડ્ડી એ પદ્મશ્રીનું બિરુદ પામેલા અને તેથીયે વિશેષ જ્ઞાનપીઠ પુરસ્કારથી વિભૂષિત તેલુગુ ભાષાના એક મહત્વના કવિ છે.

પછી એન. ગોપીએ તેલંગણાના કબીર સમી ઓળખ ધરાવતા સંત કવિ વેમના પર પીએચ.ડી. કર્યું. (૧૯૭૧) અને તેઓ ડૉ. ગોપી બન્યા. એમનો આ શોધપ્રબંધ તેલુગુ સાહિત્યજગતમાં ખૂબ જ આદરભર્યું સ્થાન ધરાવે છે. ‘પ્રજા કવિ વેમના’ નામે ૧૯૭૮માં એ મહાનિબંધનું પ્રકાશન થયું અને એની એકાધિક આવૃત્તિઓ પણ થઈ.

મૂળ જીવ શિક્ષણનો. ૩૩ વર્ષ સુધી ઓસ્માનિયા યુનિ.માં લેક્ચરર, રીડર, પ્રોફેસર, વાઈસ ચાન્સેલર એમ સોપાને સોપાને વિલસતા રહ્યા અને શિક્ષણકાર્ય કરતા રહ્યા. પણ પોતાના નામ આગળ તો વિશેષણ રૂપે કવિપદ મૂકવાનું જ એમને ગમે. કવિતા પાસે બાકીનું બધું ગૌણ લાગે. પદ-પ્રતિષ્ઠા કરતાં શિક્ષણ અને કવિતાનો જ એમને મન મહિમા. ભાષાના શિક્ષણ સાથે જીવનનું શિક્ષણ એ એમનો મંત્ર, કન્યા કેળવણી પ્રત્યે વિશેષ લગાવ.

એન. ગોપી સાહિત્ય અને શિક્ષણ જગતમાં સતત પોંખાતા, પુરસ્કારો-સન્માનો પામતા રહેલા સર્જક છે. વર્ષ ૨૦૦૦માં એમને એમના કાવ્યસંગ્રહ ‘કાલાન્નિ નિદ્ર પોનિવ્વનું’ માટે કેન્દ્રીય સાહિત્ય અકાદેમી-દિલ્હીનો પ્રતિષ્ઠિત એવોર્ડ એનાયત થયો. તે પહેલાં અને પછી પણ એમની ઇબ અનેકવિધ સન્માનોથી ઇલછલતી રહી છે. અત્યાર સુધી ૩૦ (ત્રીસ) જેટલા પુરસ્કારો-સન્માનો એમને મળી ચૂક્યા છે. વળી, અનેકવિધ સાહિત્યિક અને શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને પ્રવૃત્તિઓ સાથે પણ તેઓ સતત જોડાયેલા રહ્યા છે. હાલમાં કેન્દ્રીય સાહિત્ય અકાદેમીની તેલુગુ ભાષાની સલાહકાર સમિતિના તેઓ સંયોજક (કન્વીનર) છે અને નેશનલ બુકટ્રસ્ટના પણ તેઓ સદસ્ય છે.

હા, પણ આ બધાને વળોટીને કવિની ખરી ઓળખ તો એની કવિતા.

કવિ ગોપી તેલુગુ ભાષાના એક એવા કવિ છે કે જેમનાં કાવ્યો દેશની લગભગ તમામ ભાષાઓમાં અને વિદેશની પણ કેટલી ભાષાઓમાં અનુવાદ પામ્યા છે - પામતા રહ્યા છે.

તેલુગુ કવિતાની વિકાસરેખા રસપ્રદ છે. એ જોતા આપણી કવિતાના કેટલાક વિલક્ષણ વર્ણાંકો પણ યાદ આવે. પણ એ બધી વાત અહીં અસ્થાને છતાં કવિ એન. ગોપીની કવિતાનું પગેરું મેળવવા થોડો પ્રવાસ કરીએ. - (મારા અત્યાલ્પ વાચનમાં મને સાંપડેલી થોડી વિગતો અહીં આપું.)-

‘શ્રી શ્રી’ને નામે જાણીતા થયેલા કવિ શ્રીરંગમ્ શ્રીનિવાસ રાવ આધુનિક તેલુગુ કવિતાનો એક મહત્વનો પડાવ. ૧૯૩૫માં એમણે તત્કાલીન સમાજ અને આંતરરાષ્ટ્રીય પરિસ્થિતિઓને વણી લેતો એક કાન્તિકારી વર્ણાંક તેલુગુ કવિતાને આપ્યો. કવિતામાં પ્રતીકો યોજાતાં થયાં. એ આંદોલન ‘અભ્યુદય કવિતા’ (પ્રગતિવાદી - કાવ્યધારા)ના નામે ઓળખાયું. તે પછી ૧૯૬૦ની આસપાસ કવિ કુંદર્તિ આંજનેયલુએ છંદોબદ્ધ કવિતાને સ્થાને ગદ્યકાવ્ય - FREE VERSE - માટેનું આહ્વાન કર્યું : એ પ્રવાહ ‘વચન-કવિતા’ને નામે ઓળખાયો. આપણે અગાઉ વાત કરી તે કવિ સી. નારાયણ રેડ્ડીનું અનુસંધાન આ ધારા સાથે. પરંપરા અને પ્રયોગના સાયુજ્યમાં માનતા નારાયણ રેડ્ડીની ઓળખ પ્રગતિશીલ અને માનવતાવાદી કવિ તરીકેની.

આ બધી વાત અહીં એટલા માટે કરી કે કવિ એન. ગોપી પોતાની સર્જનયાત્રા વિશે વાત કરતાં એક સ્થળે લખે છે કે, ‘મને કોઈ પ્રગતિશીલ - માનવતાવાદી કવિ કહે તો મને એમાં કોઈ આપત્તિ નથી.’ વળી ગોપી પોતાની કવિતાને સમન્વયકારી કવિતા તરીકે પણ ઓળખાવે છે. આમ કવિ એન. ગોપી એ પોતાના ગુરુ, સી. નારાયણ રેડ્ડી સાથે અનુસંધાન કેળવી પોતાની આગવી કેડી કંડારનારા કવિ છે.

માટી અને મનુષ્ય સાથે અતૂટ નાતો જાળવી રાખનારા આ કવિનો પ્રથમ કાવ્યસંગ્રહ ‘તંગેડુપૂલું’ (પીળાં પુષ્પો) પ્રકાશિત થયો ૧૯૭૬માં. પછી કાવ્યધારા અવિરત વહેતી રહી.

૧૯૬૭થી ૨૦૦૫ દરમિયાન લખાયેલી એમની કવિતામાંથી ચૂંટેલા કાવ્યોના હિન્દી અનુવાદનું એક પ્રકાશન ‘સંવેદનું ઊંચું પાણી’ એ. સી. વેંકટેશ્વર, સર્વે ૨૦૦૬માં પ્રકાશિત થયું. તો તાજેતરમાં જ એમનાં કાવ્યોના અંગ્રેજી અનુવાદમાંથી ચૂંટેલા ૧૦૮ કાવ્યોનું પુસ્તક ‘LIFE WEAVES’ (Selected Poems of

N.Gopy) Edited by. K. Damodar Rao પણ પ્રકાશિત થયું છે. આ સંચયો દ્વારા આપણે એમની કવિતા સુધી પહોંચી શકીએ.

એમના મહત્વના કાવ્યગ્રંથોની વાત કરીએ તો સાહિત્ય અકાદેમી દ્વારા પુરસ્કૃત ‘કાલાન્તિ નિદ્ર પોનિવ્વનું’ (૧૯૮૮) (ગુજરાતી અનુ. ‘સમયને સૂવા નહીં દઉં’ (૨૦૧૦) અનુ. ર.સો.પ્ર. સાહિત્ય અકાદેમી - દિલ્હી - એ એમનો પાંચમો કાવ્યસંગ્રહ, પ્રકૃતિ, પ્રદેશ, પરંપરા, માતૃભાષા અને સમગ્ર મનુષ્યચેતના સાથેનો કવિનો ઊંડો અનુબંધ અહીં કળાય. ગ્રામચેતનાથી લઈને વિશ્વચેતના સુધીના સંવેદનો વિસ્તરતા અહીં અનુભવાય. આ સંગ્રહમાંથી કવિના ખૂબ જ જાણીતા થયેલા કાવ્ય ‘ગોદડી’ની થોડી પંક્તિઓ વાંચીએ :

“અમારી આ રંગ-બેરંગી ગોદડી પાસે
પાણી ભરે વિમલની બધી જ ડિઝાઈનો
યાદ છે મને બરાબર
બનાવતાં આ ગોદડી
લાગ્યા હતા મારી માને પૂરા દસ દિવસ
જૂનાં લૂગડાંના ઢગલામાંથી
રચાઈ સમન્વય વ્યવસ્થા
ગોદડી રૂપે.”

‘જલગીતમ્’ (૨૦૦૨)
(ગુજરાતી અનુ. ‘જળગીત’ (૨૦૦૬)
ર.સો. પ્ર. રન્નાદે પ્રકાશન)

કવિની યશોદાયી કૃતિ ૨૭ પ્રકરણોમાં વિસ્તરેલું જળતત્ત્વ વિશેનું એ અનોખું દીર્ઘકાવ્ય. હિન્દીના વિખ્યાત કવિ શ્રી કેદારનાથસિંહ એ કાવ્ય વિશે કહે છે : ‘જલગીત’ના અંગ્રેજી અનુવાદ ‘WATER SONG’ના આમુખમાં જાણીતા સર્જક શ્રી યુ.આર. અનંતમૂર્તિ પ્રો. ગોપીની કવિતામાં વર્ણનાત્મક (narrative) અને કલ્પનાત્મક (imagist) તત્ત્વોના પડકાર રૂપ સંયોજનની નોંધ લે છે અને કહે છે.,

‘.....the poem works for us both metaphorically and scientifically.. The poet-talks to us, pleads with us, interprets the natural phenomenon to us.’ કવિ ગોપીનું આ ‘જળગીત’ ઠેર ઠેર પોંખાયું છે. અનેક

વર્ષ ૨૦૦૮માં કવિના મિત્રોએ કવિની ષષ્ટિપૂર્તિ પણ અનોખી રીતે ઊજવી. એમના વિવિધ કાવ્યસંગ્રહોના અનુવાદકો પાસેથી તેલુગુ, હિન્દી અને અંગ્રેજીમાં લેખો મેળવી ત્રણ ભાષામાં એક પુસ્તક પ્રકાશિત કર્યું - 'Gopi's Poetry-Experience of Translators' કવિ પ્રત્યેનો એમના પ્રદેશના લોકોનો - કવિઓનો - મિત્રોનો આદર જ આ બધાનો સૂચક છે.

વર્ષ ૨૦૦૧માં ભોપાલમાં કવિ સાથે પ્રથમ મેળાપ થયો ત્યારથી યોગનુયોગ એમની સાથે અંતરંગ નાતો બંધાયો છે. અહીં મેં મુખ્યત્વે કવિ એન. ગોપીના સર્જક-વ્યક્તિત્વનો આછો પરિચય આપવા પ્રયાસ કર્યો છે.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના ૨૮મા જ્ઞાનસત્રમાં કવિ અતિથિ રૂપે આવી રહ્યા છે. આપણે એમને ઊમળકાથી આવકારીએ.

સંદર્ભ

૧. 'Voices on the Wing' (Telugu Free Verse 1985-95)
Edited, Compiled and Translated by Dr. V.B. Rama Rao (2000)
૨. 'Gopi's Poetry - Experience of Translators'
Editor : Prof. S.V. Satyanarayana (2009)
૩. 'Water Song' - N.Gopi, Tr. M. Sridhar and Alladi Uma (2005)
૪. 'एकोत्तर शति' (२०वीं शती की १०१ तेलुगु कविताओं का हिन्दी अनुवाद)
- डॉ. विजयराघव रेड्डी. (२००६)
૫. 'समय को सोने नहीं दूंगा' - प्रो. एन. गोपि, अनुवाद : आर. शांता सुंदरी,
(२००६)
૬. 'गोपि की कविता' - संपादक : आर. शांता सुंदरी (२००६)
૭. 'जलगीत : सृष्टि और दृष्टि' - सं. अ. टी. वी. कट्टीपनी (२००९)